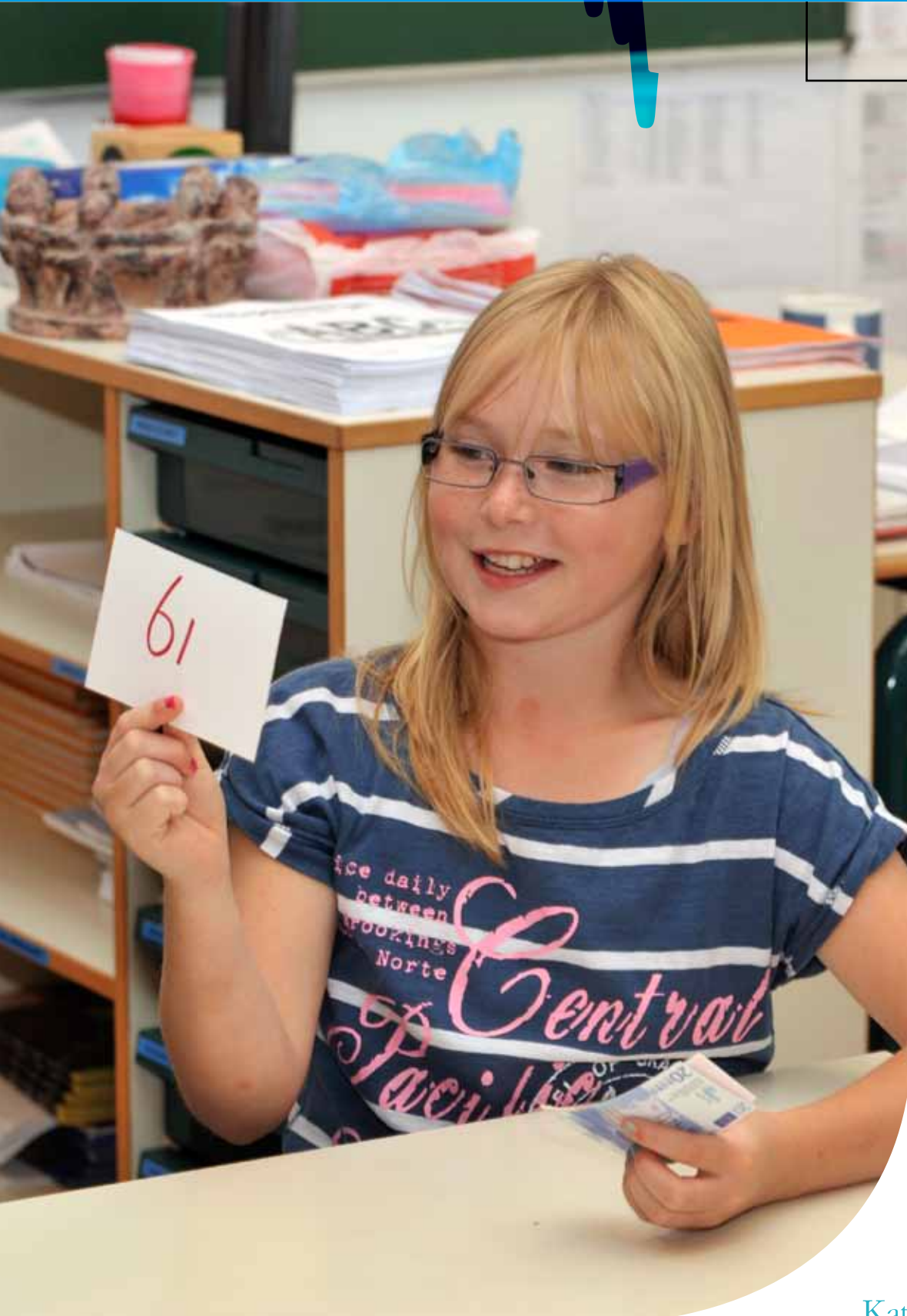

kijken
naar kinderen

in de rekenles

nummer 3
JUNI 2011

Leren waarnemen

Kijken naar foto's

Inhoud

Actueel

Kijken naar Kinderen krijgt plaats in curriculum KPZ 4

Interview

SBO De Brug (Zwolle) 6

Kind in beeld 8

Nieuws

Scholingstrajecten in najaar 2011 van start 10

Colofon

Kijken naar Kinderen in de rekenles is een uitgave van *Kijken naar Kinderen*, een project van de Katholieke Pabo Zwolle.

Uitgave 3, juni 2011.

Projectleiding: Belinda Terlouw (KPZ)

Redactie en productie: Geert Dekker

(Journalistiek in Communicatie, Hillegom)

Fotografie: Gert Schoeman (GS-Producties, Almelo),

SBO De Brug (Zwolle)

Ontwerp: Martha Lauría (Lauría Grafisch Ontwerp, Utrecht)

Contactadres:

Katholieke Pabo Zwolle,

Tav mw. B. Terlouw,

Ten Oeverstraat 68,

8012 EW Zwolle.

T 038 4217425

E b.terlouw@kpz.nl

I www.kijkennaarkinderen.nl

Foto's zijn driedimensionaal. Dat lijkt een rare uitspraak, want we weten allemaal dat een foto slechts twee dimensies laat zien. Toch verkoop ik geen onzin. Ik zal uitleggen wat ik bedoel.

In mijn werk als PABO-docent en nascholer maak ik nu al een aantal jaren gebruik van foto's en video om – via de kinderen – beter zicht te krijgen op het leerkrachtgedrag en het effect daarvan. In de loop der tijd ging ik steeds meer zien in de beelden. Het lukte mij om 'door de foto heen' te kijken en te zien waar de leerkracht mee bezig was. Vreemd. Het beeld was wat het was, een tweedimensionale weergave van de werkelijkheid.

Gaandeweg ben ik de kracht van het beeld gaan inzien. De uitspraak dat één beeld meer zegt dan duizend woorden, ja, dat heb ik echt ervaren. Dat was ook de aanleiding om te starten met het project Kijken naar Kinderen. Het was en is mijn overtuiging dat je door goed naar kinderen te kijken, heel veel kunt zeggen over de leerkracht, zijn professionaliteit en wat beter kan. Je kunt een andere dimensie zien.

In het project zijn we onder andere op zoek naar de vraag in hoeverre het 'lezen van beelden' te leren valt. In mijn speurtocht naar het antwoord op die vraag, had ik onlangs een ontmoeting met de directeur van een van de grootste Nederlandse fotobureaus. Het was een bijzondere ontmoeting. Vanuit een heel andere invalshoek, hebben we gepraat over de diepere lagen die een foto kan hebben. Een foto is pas interessant als hij meerdere lagen heeft en blijft verbazen, vertelde hij mij. Mooi!

*'Door goed naar kinderen te kijken,
kun je heel veel zeggen over de leerkracht,
zijn professionaliteit en wat beter kan.'*

Eigenlijk is dat precies wat ik doe met het interpreteren van foto's: zoeken naar de diepere lagen. En, niet onbelangrijk, het is te leren, vond hij. Je hebt inzicht nodig, maar door te oefenen, de goede vragen te stellen en veel met beeld bezig te zijn kun je leren de diepere lagen te zien. De manier waarop ik mensen leer de methode te gebruiken, komt daarmee overeen. Ik ging met een goed gevoel naar huis!

In dit digizine gaan we in op hoe het project Kijken naar Kinderen zich ontwikkelt. We beschrijven hoe Kijken naar Kinderen vanaf het komende studiejaar wordt geïntegreerd in het curriculum van het reken-wiskundeonderwijs op de KPZ. Theun de Vries, directeur van SBO De Brug in Zwolle, vertelt over de waarde die het gebruik van beelden biedt om leerkrachten op zichzelf te laten reflecteren. In de beschrijving van een fotoverslag is te lezen hoe beelden kunnen worden ingezet bij de collegiale consultatie. Tenslotte staat op de laatste pagina meer informatie over de scholingstrajecten die dit najaar van start gaan.

Ik wens u voor de komende maanden een prettige vakantie en veel leesplezier bij het lezen van dit digizine!

Belinda Terlouw,

Projectleider Kijken naar Kinderen en hogeschooldocent en nascholingsdocent Rekenen- Wiskunde aan de Katholieke Pabo Zwolle.

‘Betere koppeling theorie en praktijk levert betere leerkrachten op’

Vanaf het komende studiejaar krijgt Kijken naar Kinderen een plaats in het curriculum van het reken-wiskundeonderwijs aan de Katholieke PABO Zwolle (KPZ). Ook nu gebruiken studenten al fotoverslagen om hun praktijkervaring en vorderingen toe te lichten, maar vanaf het studiejaar 2011-2012 wordt dit een integraal onderdeel van de studie. Net zoals dat voor leerkrachten, schoolbegeleiders en IB-ers geldt, moet het gebruik van film- en fotoverslagen de studenten meer bewust maken van hun leerkrachtgedrag.

‘**W**e hebben de afgelopen jaren goede ervaringen opgedaan met het gebruik van fotoverslagen en video bij het opleiden van onze studenten’, zegt Gert Schoeman, docent rekenen-wiskunde aan de KPZ. ‘Tot dusverre was het gebruik ervan niet verplicht, maar we gaven wel aan dat het verstandig is een verslag over bijvoorbeeld een lessenserie kleuterwiskunde te illustreren met een fotoverslag, omdat dan beter zichtbaar is hoe ze het hebben aangepakt. Een foto zegt immers vaak meer dan duizend woorden.’

Zelfreflectie

Het gebruik van beelden op de PABO moet ertoe leiden dat de leerkracht (in opleiding) continu kijkt

*Fiep Diender (midden):
‘Beelden leren je op een andere
manier naar je les te kijken.’*

naar wat de kinderen doen, wat zijn rol daarin is en wat hij kinderen te leren heeft. Fiep Diender, die dit jaar afstudeerde aan de voltijdopleiding van de KPZ, maakte tijdens haar opleiding al kennis met het gebruik van foto- en videoverslagen. Zij is enthousiast over de meerwaarde die de methode biedt.

‘Je leert er door om op een andere manier naar je les te kijken’, zegt zij. ‘Het is ook een goed reflectiemiddel om te zien wat de kinderen hebben geleerd en wat je volgende stap moet zijn. Als je het terugziet, zie je dingen die je anders niet hebt gezien. Het is daarom altijd handig een fototoestel in de klas te leggen om snel een foto te kunnen maken. Er gebeurt zoveel in de klas dat je niet alles kunt opmerken. Dat zie je pas als je naar de foto kijkt.’

Koppeling aan leerlijnen

‘Bijvoorbeeld bij kleuterwiskunde in het tweede studiejaar gaan we in de lessen laten zien wat het effect is van fotoverslagen, inclusief een duidelijke koppeling naar de vakinhoud en de doelen die worden beoogd’, zegt Gert Schoeman over de aanpak die de KPZ gaat volgen bij de inpassing in het curriculum. ‘In het vierde jaar gaan we nog een stuk verder, als het construeren van onderwijs op maat centraal staat. Daarbij moeten de studenten een lessenserie van zes lessen samenstellen en binnen een domein laten zien hoe kinderen leren en wat ze daaraan kunnen bijdragen. Ze moeten op basis van de leerlijn met allerlei middelen kijken waar de kinderen precies staan en de kinderen onderwijs op maat aanbieden binnen de lessenserie.

vaak. We leiden studenten op door ze te leren waar kinderen staan in de leerlijn en wat ze nodig hebben om verder te komen. Die koppeling gaan we nu maken, zodat je het niet alleen als illustratie gebruikt, maar als middel om verder te komen.’

Geen nieuwe module

Het gebruik van foto's en video wordt geen nieuwe module. De KPZ werkt momenteel aan een nieuwe invulling van het curriculum voor het reken-wiskundeonderwijs en gaat de methode van Kijken naar Kinderen daarin integreren. Er wordt bovendien gekeken of de methode ook voor andere vakgebieden kan worden ingezet, zoals bij taal, pedagogiek of zaakvakken.

Gert Schoeman: ‘Dit is een heel effectieve manier om de koppeling tussen theorie en praktijk te verbeteren. Dat is op PABO's een belangrijk knelpunt. We leren studenten de theorie, maar het is altijd afwachten of ze in de praktijk doen wat je hebt beoogd. Die koppeling kun je hiermee beter leggen. Ze komen terug met de foto's en je kunt letterlijk zien wat er gebeurt, waar staan kinderen op de leerlijn en wat hebben we ze te leren. Ook kunnen wij als docent zien waar de student invloed heeft uitgeoefend op het leren van kinderen en daarover in discussie gaan. Uiteindelijk levert dat betere studenten en dus ook betere leerkrachten op.’

‘Met fotoreportages kun je prachtig laten zien welk proces de kinderen doorlopen. Dat doen de studenten nu ook al, maar vaak mist het vakinhoudelijk commentaar nog. Ook mist de koppeling met leerlijnen nog

Gert Schoeman: ‘Dit is een effectieve manier om de koppeling tussen theorie en praktijk te verbeteren.’

SBO De Brug (Zwolle):

‘Beelden helpen leerkrachten naar zichzelf te kijken’

Zelfreflectie is één van de belangrijkste gereedschappen voor een leerkracht. Door te kijken naar wat er wel en niet goed gaat en wat het effect van het leerkrachtgedrag is op het leren van het kind, verbetert de kwaliteit van het onderwijs. Het gebruik van foto en video kan daarbij helpen. Op een nascholingstraject op SBO De Brug in Zwolle deed het leerkrachtenteam

ervaring op met de methode die in Kijken naar Kinderen wordt ontwikkeld.

Bij het twee jaar geleden gestarte nascholingstraject op De Brug ligt de nadruk op de ontwikkeling van handelingsgericht werken. In eerste instantie staat daarbij het reken-wiskundeonderwijs centraal, maar uiteindelijk moet deze manier van werken ook in de overige vakken gemeengoed worden. Een van de belangrijkste doelen van het handelingsgericht werken is zo optimaal mogelijk aan te sluiten bij de onderwijsbehoefte van de kinderen.

Zelfreflectie

In het nascholingstraject wordt onder andere gebruik gemaakt van foto- en videobeelden als middel om leerkrachtgedrag zichtbaar te maken. ‘De grote kracht daarvan is dat het niet alleen voor anderen zichtbaar wordt wat er gebeurt in de klas, maar

*Theun de Vries:
'Zelfreflectie
is een van de
belangrijkste
gereedschappen
voor een
leerkracht.'*

vooral ook de leerkrachten zelf leren te kijken naar wat ze eigenlijk doen en wat de stappen zijn waarmee je kinderen tot leren en ontwikkeling brengt. Dat is heel waardevol', vindt Theun de Vries, directeur van SBO De Brug.

'Zelfreflectie door te kijken naar je eigen handelen en daar voortdurend op bijsturen is voor mij een van de belangrijkste gereedschappen voor een leerkracht. Daar blijkt dit middel goed voor te werken. Daarnaast is het een waardevolle onderlegger voor een goede schoolcultuur, doordat je op deze manier goed kunt leren van je collega's en elkaar kunt wijzen op mogelijke verbeteringen.'

Door het gebruik van beelden zien leerkrachten beter het belang van leerlijnen en differentiatie, noemt Theun de Vries als voorbeeld. Als bijvoorbeeld bij het rekenkundig domein meten en wegen uit de foto's blijkt dat kinderen verschillende oplossingsstrategieën hanteren of een kind een snelle oplossing weet te vinden, kan de leerkracht op basis van die kennis een specifieke leerroute aanbieden.

De Vries: 'We zijn ons er veel meer bewust van geworden hoe cruciaal de kennis van leerlijnen is. Door goed te kijken naar de kinderen kun je op basis van de kennis van de leerlijnen kinderen clusteren omdat je ziet dat ze dezelfde vragen hebben. De beelden maken dat heel inzichtelijk.'

Bredere toepassing

Als volgende stap is Theun de Vries er een voorstander van de methode ook in andere vakken toe te passen en zo tot een integraal onderdeel van de manier van werken van de school te maken.

Bij taal, zaakvakken, maar bijvoorbeeld ook voor gedragsmatige onderwerpen ziet hij veel mogelijkheden voor het gebruik van beelden.

'Uiteraard ben je daarvoor afhankelijk van het draagvlak onder de leerkrachten, maar ik zie het ook als een taak van de directie om dit voortdurend onder de aandacht te brengen. En we moeten gebruik maken van de voortrekkers in de school, onderwijskundig leiderschap is een essentieel onderdeel van de manier waarop wij willen werken,' zegt hij. 'Voorlopig hebben we nog ondersteuning nodig om de methode goed te kunnen gebruiken, bijvoorbeeld om te leren hoe je beelden moet interpreteren. Maar op termijn moeten we het ook zelf kunnen. Er zullen overigens altijd leerkrachten zijn die hier niets mee hebben. Dat mag, maar dan is voor hen wel andere vorm van zelfreflectie nodig. Dat is en blijft voor mij een pijler om onderwijs in te richten.'

Het nascholingstraject op De Brug loopt nog door tijdens de eerste zes maanden van het komende studiejaar. De nadruk ligt in dit afsluitende halfjaar op de concrete vertaling van de opgedane ervaringen in een aanpak tot schoolontwikkeling. Theun de Vries: 'Er is veel overhoop gehaald, nu moet er structuur komen in wat naar boven is gekomen. We moeten bijvoorbeeld nadenken over leerlijnen, de wijze waarop we gaan differentiëren, de registratie van wat we aan het doen zijn voor het leerlingvolgsysteem en hoe we tot clustering van kinderen komen in een groepsplan. En we gaan onderzoeken hoe we de methode van Kijken naar Kinderen kunnen borgen in de school. Wat mij betreft wordt het gebruik van beelden een rode draad in de ontwikkeling van een professionele cultuur op onze school.'

Fotoverslag ondersteunt collegiale consultatie

Fotoverslagen kunnen op verschillende manieren worden ingezet.

Ze brengen bijvoorbeeld leerkrachtvaardigheden in beeld

(zie hiervoor ook de eerste nieuwsbrief) of zijn geschikt om de

schollontwikkeling te tonen (zie nieuwsbrief 2). Daarnaast is het ook

een geschikt middel bij de collegiale consultatie. Dit fotoverslag

van SBO De Brug uit Zwolle laat deze mogelijkheid zien.

In het fotoverslag staat het domein Meetkunde centraal. Dit is een lastig domein, dat vaak wordt verward met Meten. Waar het bij Meten om grootheden gaat waar binnen kinderen kunnen vergelijken en ordenen en met een natuurlijke of standaardmaat de grootheid in getallen kunnen uitdrukken, gaat het bij Meetkunde om ruimtelijk voorstellings- en redeneervermogen. Het domein meten is lineair opgebouwd, terwijl meetkunde een concentrische opbouw kent.

Dat maakt het voor de leerkracht lastiger om invloed uit te oefenen op het leren van de kinderen.

Voorspellen

Het is belangrijk de kinderen te laten voorspellen wat ze denken dat er gaat gebeuren of hoe ze denken dat een vorm is opgebouwd. Na het voorspellen, mogen ze zelf de vorm 'ervaren'. Als de leerkracht daarbij niet vraagt naar een verklaring, komt de leeropbrengst niet helemaal tot zijn recht. Daarbij kan verwondering de kinderen helpen om hun ervaring uit te leggen. De leerkracht moet de juiste vragen stellen, maar de kinderen moeten zoveel mogelijk het denkwerk

doen. De leerkracht moet daarom meegaan in de beweging van de kinderen.

Op de foto's is te zien dat de leerkracht de kinderen de gelegenheid biedt om zelf te ervaren hoe een vorm, in dit geval een kubus, in elkaar steekt. De leerkracht doet niets voor en de kinderen gaan zelf op onderzoek uit. Ze bestuderen de vorm en door uit te proberen hoe je zo'n vorm zelf maakt, leren ze steeds beter te analyseren wat de eigenschappen van een kubus zijn.

Dit is eigenlijk een vorm van voorspellen. Al doende ontdekken de kinderen waar ze op moeten letten als ze een kubus maken en weten door reflectie op hun eigen product hoe het een volgende keer anders moet. De leerkracht is waarnemer en interpreteert wat er gebeurt. De invloed van de leerkracht is in dit fotoverslag niet goed zichtbaar. Wel is te zien dat ze kiest voor een goede opdracht, de juiste materialen en alle ruimte voor kinderen om te mogen ervaren.

1
Groep 7b krijgt de opdracht om zelf een kubus in elkaar te zetten. De foto op het digibord laat het resultaat zien, maar.....hoe krijg je dat?

Eerst maar eens van dichtbij bekijken....

2
Dan op papier, trial and error...

3
Of niet?

Collegiale consultatie

In een collegiale consultatie kan het fotoverslag ingebracht worden als onderwerp van gesprek. Stel dat deze leerkracht zag wat er gebeurde in de les, maar niet wist hoe zij invloed moest uitoefenen op het leerproces van de kinderen zonder het risico te lopen het denkwerk bij de kinderen weg te nemen. Dat is een mooi onderwerp voor een gesprek met een collega. Belangrijk hierbij is dat beide leerkrachten eerst gaan beschrijven wat ze waarnemen op basis van de foto's. Samen proberen ze te interpreteren wat ze zien. Hierbij kan het onderschrift van de maker het uitgangspunt zijn. Vervolgens kan het gesprek gaan over de impulsen die de leerkracht had kunnen geven en welke vragen zij had kunnen stellen. Het meisje F. lijkt lang bezig te zijn met uitproberen (wat op zich geen probleem hoeft te zijn). Hier liggen wel kansen voor de leerkracht om invloed uit te oefenen. De onderschriften doen vermoeden dat alle inzichten van het kind als vanzelf kwamen. De vraag is welke rol de leerkracht speelde in het geheel, of welke rol zij had kunnen spelen.

Vakinhoudelijk gesprek

Het is belangrijk dat zich naar aanleiding hiervan een vakinhoudelijk gesprek ontvouwt, waarin de leerkrachten zich bedienen van vaktaal en leren met en van elkaar. De achterliggende theorie van het domein Meetkunde dient hierbij het uitgangspunt te zijn. De collegiale consultatie kan op deze manier leiden tot een afspraak hoe de leerkracht tijdens zo'n les invloed kan uitoefenen op het leren van de kinderen. Eigenlijk voorspellen zij zo wat er gaat gebeuren als ze het op de afgesproken manier gaan doen. Daarna kunnen ze in de praktijk ervaren of de voorspellingen uitkomen. Ook hier is het belangrijk dat achteraf verklaard wordt wat er

F. is op het gebied van rekenen erg zwak, diagnose dyscalculie. Overziet haar rekentaken niet, komt nauwelijks tot werken. Ze is wel super creatief! Het mooie om te zien was dat zij, waar een heleboel anderen afhaakten, de tijd nam om na te denken, te proberen, te passen en te vergelijken. Let maar op!

Hoeveel vlakken heeft een kubus eigenlijk? Eerst maar eens een proefmodel. 6 Vlakken! Maar, hoe verdeel je die 6 vlakken zodat de bouwplaat ook passend is?

Dus nog een keer passen en opnieuw tekenen. Kanjer!

Maar voor het echie is het ook belangrijk dat de vlakken even groot zijn. Linaal erbij!

En plakstroken zijn ook handig!

De middelste kubus (de blauwe) is de kubus van F. Eigen conclusie: kubus is op zich gelukt, maar wanneer je uit de losse pols de linaal gebruikt, krijg je alsnog schuine, ongelijke vlakken....

gebeurde, zodat de effecten niet alleen geduid worden, maar ook tot

inzicht leiden om ze in een nieuwe situatie toe te kunnen passen.

Scholingstrajecten in najaar 2011 van start

Met een geslaagde startbijeenkomst is 26 mei de eerste aanzet gegeven voor twee scholingstrajecten Kijken naar Kinderen die in het najaar van start gaan. Mits er voldoende inschrijvingen komen, biedt de Katholieke PABO Zwolle (KPZ) een traject aan voor rekencoördinatoren en IB-ers (*Kijken naar Kinderen in de rekenles A*) en schoolbegeleiders en opleiders (*Kijken naar Kinderen in de rekenles B*).

Op de startbijeenkomst maakten de deelnemers kennis met de verschillende toepassingsmogelijkheden van beeld en video en de werkvormen die in de scholingstrajecten aan bod komen. Zo werd getoond dat een fotoverslag (of video) kan worden ingezet om waarnemingen vakinhoudelijk te interpreteren en leerkrachtgedrag vakinhoudelijk te duiden. Daarnaast is het middel onder meer bruikbaar bij klassenbezoeken, om voorkennis te activeren bij kinderen, als illustratie in een borgingsdocument en bij het toetsen van PABO-studenten.

De bijeenkomst werd bezocht door een gemengd gezelschap van rekencoördinatoren, IB-ers, schoolbegeleiders, leerkrachten, PABO-docenten, een net afgestudeerde PABO-student en een uitgever van rekenmethodes. De diversiteit van de bezoekers liet zien hoe breed Kijken naar Kinderen inzetbaar is en leidde op de startbijeenkomst al tot interessante dwarsverbanden. Zo overweegt de uitgever van rekenmethoden met behulp van Kijken naar Kinderen op een school mee te kijken naar de invoering van een nieuwe rekenmethode.

De deelnemers aan de bijeenkomst waren het er over eens dat Kijken naar Kinderen meerwaarde biedt. De verwachting is dat een groot deel van hen de scholing zal gaan

volgen. Ook voor niet-bezoekers van de startbijeenkomst is het overigens mogelijk om hierop in te schrijven.

Beide trajecten bestaan uit vijf bijeenkomsten op woensdagen van 10.00 tot 16.00 uur. Het cursusgeld bedraagt € 950,00 per deelnemer. Traject A wordt aangeboden op 05-10, 16-11, 08-02, 04-04 en 30-05 en traject B op 28-09, 09-11, 01-02, 28-03 en 23-05.

Bij voldoende belangstelling wordt overwogen voor schoolbegeleiders en opleiders een traject te starten op donderdagmiddagen (van 15.00 tot 21.00 uur) vanaf het voorjaar van 2012. Belangstellenden hiervoor kunnen hun interesse via onderstaand mailadres kenbaar maken, zodat gekeken kan worden of het mogelijk is dit traject aan te bieden.

Het cursusgeld voor de nascholingstrajecten bedraagt € 950,00 per deelnemer. U kunt zich inschrijven op één van de scholingstrajecten door contact op te nemen met Ellen Siebelink (038 4217425) of door een mail te sturen naar kijkennaarkinderen@kpz.nl.